

Останній лист плюща

О. Генрі

У скромному кварталі на вест від Вашингтон-скверу авеню переплуталися і переламались в короткі стьожки, іменовані провулками. Ці завулки формують дивні кути і завороти. Одна артерія відтак перерізує саму себе рази два. Котромусь малярю вдалося установити досить визначну рису даної вулиці. Припустимо, збирач оплати з магазину з рахунками за фарби, папір і полотно зустрине там самого себе, що йде геть, не отримавши ні єдиного цента за жодним рахунком!

І ось митці набрали на своєрідний квартал Гринич-Віллідж в пошуках вікон, що звернені на північ, покрівель XVIII сторіччя, голландських мансард і дешевої орендної плати за житло. Опісля вони перевезли туди з Шостої авеню декілька олов'яних кварт і одну-дві жаровні й заснували "колонію".

Студія Сью і Джонсі тулилася нагорі триповерхового цегляного особняка. Джонсі — зменшувальне від Джоанни. Одна юна леді заїхала зі штату Мен, інша з Каліфорнії. Вони познайомилися за загальним обіднім столом такого собі ресторанчика на Восьмій вулиці і знайшли, що їхні судження про мистецтво, цикорний салат і модні рукави повністю збігаються. У результаті й виникла об'єднана майстерня.

Це малося в травні. У листопаді непривітний чужинець, якого доктори іменують Пневмонією, незримо розгулював по колонії, торкаючись то одного, то іншого своїми студеними перстами. По Східній стороні цей душогуб крокував зухвало, підсікаючи десятки жертв, але тут, в лабіринті нешироких, порослих мохом провулків, він плентався перевальцем.

Пана Пневмонію годі було охрестити галантним старим джентльменом. Мініатюрна дівчина, недокрівна від каліфорнійських зефірів, навряд чи могла вважатися гідним супротивником для дужого старого недотепи з червоними кулачищами і задишкою. Однак він звалив її з ніг, і Джонсі лежала нерухомо на фарбованому залізному ліжку, позираючи крізь густе переплетіння голландського вікна на глуху стіну суміжного цегляного особняку.

Якось на світанні стурбований доктор одним рухом кудлатих сивих брів викликав Сью в коридор.

— У неї один шанс ... ну, скажімо, проти десяти, — сказав він, струшуючи ртуть у термометрі. — І те, якщо вона сама захоче жити. Вся наша фармакопея втрачає сенс, коли люди починають діяти в інтересах трунаря. Ваша маленька панночка вирішила, що їй вже не поправитися. Про що вона думає?

— Їй ... їй хотілося написати фарбами Неаполітанську затоку.

— Фарбами? Нісенітниця! Чи немає у неї на душі чогось такого, про що справді варто було б думати, наприклад, чоловіки?

— Чоловіки? — перепитала Сью, і її голос зазвучав різко, як губна гармоніка. — Невже чоловік вартує ... Та ні, доктор, нічого подібного немає.

— Ну, тоді вона просто ослабла, — вирішив лікар. — Я зроблю все, що буду в силах зробити як представник науки. Але коли мій пацієнт починає рахувати карети в своїй похоронній процесії, я скидаю п'ятдесят відсотків з цілющої сили ліків. Якщо ви зумієте домогтися, щоб вона хоч раз спитала, якого фасону рукави носитимуть цієї зими, я вам ручаюся, що у неї буде один шанс із п'яти, замість одного з десяти.

Після того як доктор пішов, Сью вибігла в майстерню й плакала в японську паперову серветку до тих пір, поки та не розмокла остаточно. Потім вона хоробро увійшла до кімнати Джонсі з креслярської дошкою, насвистуючи регтайм.

Джонсі лежала, повернувшись обличчям до вікна, ледь помітна під ковдрами. Сью перестала насвистувати, думаючи, що Джонсі заснула.

Вона прилаштувала дошку й почала малюнок тушшю до журнального оповідання. Для молодих художників шлях у Мистецтво буває вимощений ілюстраціями до журнальних оповідань, якими молоді автори мостять собі шлях у Літературу.

Накидаючи для оповідання фігуру ковбоя з Айдахо в елегантних бриджах і з моноклем в оці, Сью почула тихий шепіт, що повторився кілька разів. Вона квапливо підійшла до ліжка. Очі Джонсі були широко відкриті. Вона дивилася у вікно і рахувала – рахувала в зворотному порядку.

— Дванадцять, — вимовила вона, і трохи згодом: — одинадцять, — а потім: — "десять" і "дев'ять", а потім: — "вісім" і "сім" — майже одночасно.

Сью подивилася у вікно. Що там було рахувати? Було видно тільки порожній, сумовитий двір і глуху стіну цегляного будинку в двадцяти кроках. Старий-старий плющ з вузлуватим, підгнилим біля коріння стовбуром заплів до половини цегляну стіну. Холодний подих осені зірвав листя з лози, і оголені скелети гілок чіплялися за цеглу, що осипалась.

— Що там таке, мила? — запитала Сью.

— Шість, — відповіла Джонсі ще тихшим голосом. — Зараз вони облітають набагато скоріше. Три дні тому їх було практично сотня. Голова крутилась рахувати. А тепер це просто. Ось і ще один полетів. Тепер залишилося тільки п'ять.

— Чого п'ять, мила? Скажи своїй Сьюді.

— Листків. На плющі. Коли впаде останній лист, мені теж треба відходити. Я це знаю вже три дні. Хіба лікар не сказав тобі?

— Перший раз чую таку дурість! — з прекрасним зіграним презирством відпарирувала Сью. — Яке відношення можуть мати листя на старому драному плющі до того, що ти одужаєш? А ти ще так любила цей плющ, бридка дівчинко! Не будь маленькою дурепою. Адже ще сьогодні лікар говорив мені, що ти скоро одужаєш ... дозволь, як же це він сказав? .. Він сказав, що у тебе дуже хороші шанси! Попробуй з'їсти трошки бульйону і дай твоїй Сьюді закінчити малюнок, щоб вона могла збути його редактору і купити вина для своєї хворої дівчинки і свинячих котлет для себе.

— Вина тобі купувати більше не треба, — відповідала Джонсі, пильно дивлячись у вікно. — Ось і ще один обсипався. Ні, бульйону я не хочу. Значить, втримується загалом чотири. Я хочу бачити, як впаде останній лист. Услід помру і я.

— Джонсі, кохана, — промовила Сью, схиляючись над нею, — обіцяєш ти мені не відкривати очей і не заглядати у вікно, поки я не закінчу працювати? Я зобов'язана здати ілюстрацію завтра. Мені потрібне освітлення, а то я спустила б порт'єру.

— Хіба ти не можеш малювати в іншій кімнаті? — сухо запитала Джонсі.

— Мені б хотілося посидіти з тобою, — сказала Сью. — А крім того, я не бажаю, щоб ти дивилася на ці дурні листя.

— Скажи мені, коли закінчиш, — склепляючи очі, промовила Джонсі, бліда й скам'яніла, як повалена статуя, — бо мені хочеться бачити, як впаде останній лист. Я змучилася ждати. Я виснажилася розмишляти. Мені хочеться звільнитися від усього, що мене тримає, — летіти, летіти все нижче і нижче, як один з цих бідних, втомлених листочків.

— Спробуй заснути, — сказала Сью. — Мені треба покликати Бермана, я хочу писати з нього золотошукача — відлюдника. Я щонайбільше на хвилинку. Дивись ж, не ворухись, поки я не прийду.

Старий Берман був художник, який жив у нижньому поверсі під їх студією. Йому було вже за шістдесят, і борода, вся в завитках, як у Мойсея Мікеланджело, спускалась у нього з голови сатира на тіло гнома. У мистецтві Берман був невдахою. Він все збирався написати шедевр, але навіть і не почав його. Вже декілька років він не писав нічого, крім вивісок, реклам і тому подібної мазні заради шматка хліба. Він одержував дещо, позуючи молодим художникам, яким професіонали-натурщики виявлялися не по кишені. Він пив запоем, але все ще говорив про свій майбутній шедевр. А в іншому це був злющий дідуган, який глузував над всякою сентиментальністю і дивився на себе, як на сторожового пса, навмисно приставленого для охорони двох молоденьких художниць.

Сью застала Бермана, що сильно відгонив ялівцевою наливкою, в його напівтемній комірчині нижнього поверху. В одному кутку двадцять п'ять років стояло на мольберті недоторкане полотно, готове прийняти перші штрихи шедевра. Сью повідала старому про фантазію Джонсі й про свої побоювання щодо того, як би вона, легка і субтильна, як лист, не полетіла від них, коли ослабне її нетривкий зв'язок зі світом. Старий Берман, чиї червоні очі дуже помітно сльозилися, розкричався, насміхаючись над такими несусвітніми фантазіями.

— Що! — кричав він. — Чи можлива така дурість — померати від того, що листя падають з анафемського плюща! Перший раз чую. Ні, не бажаю позувати для вашого ідіота-відлюдника. Як ви дозволяєте їй забивати голову подібною нісенітницею? Ах, бідна маленька міс Джонсі!

— Вона дуже недужа і слабка, — пожалілась Сью, — і від лихоманки їй приходять в голову різні хворобливі вигадки. Дуже добре, містер Берман, — якщо ви не хочете мені позувати, то й не треба. А я все-таки думаю, що ви бридкий старий ... противний старий базіка.

— Ось справжня жінка! — закричав Берман. — Хто сказав, що я не хочу позувати? Йдемо. Я йду з вами. Півгодини я кажу, що хочу позувати. Боже мій! Тут зовсім не

місце хворіти такій гарній дівчині, як міс Джонсі. Коли-небудь я напишу шедевр, і ми всі поїдемо звідси. Так, так!

Джонсі дрімала, коли вони піднялися нагору. Сью спустила штору до самого підвіконня і зробила Берману знак пройти в іншу кімнату. Там вони підійшли до вікна і з острахом подивилися на старий плющ. Потім переглянулися, не кажучи ні слова. Йшов холодний, завзятий дощ навпіл зі снігом. Берман у старій синій сорочці сів у позі золотошукача-відлюдника на перевернутому чайнику замість скелі.

На наступний ранок Сью, прокинувшись після недовгого сну, побачила, що Джонсі не зводить тьманих, широко розкритих очей зі спущеної зеленої гардини.

— Підніми її, я хочу подивитися, — пошепки скомандувала Джонсі.

Сью стомлено корилася.

І що ж? Після проливного дощу і різких поривів вітру, що не вгамовувався всю ніч, на цегляній стіні ще виднівся один лист плюща — останній! Все ще темно-зелений у стеблинки, але зачеплений по зубчастих краях жовтизною тління і розпаду, він хоробро тримався на гілці в двадцяти футах над землею.

— Це останній, — сказала Джонсі. — Я думала, що він неодмінно впаде вночі. Я чула вітер. Він впаде сьогодні, тоді помру і я.

— Та бог з тобою! — сказала Сью, припадаючи втомленою головою до подушки. — Подумай хоч про мене, якщо не хочеш думати про себе! Що буде зі мною?

Але Джонсі не відповідала. Душа, готуючись вирушити в таємничий, далекий шлях, стає чужою всьому на цьому світі. Хвороблива фантазія заволодівала Джонсі все сильніше, у міру того як одна за одною рвалися всі нитки, що зв'язували її з життям і людьми.

День потихеньку пройшов, і навіть у сутінки вони бачили, що самотній листок плюща тримається на своїй стеблинці на тлі цегляної стіни. А потім, з настанням темряви, знову піднявся північний вітер, і дощ безперервно стукав у вікна, скочуючись з низької голландської покрівлі.

Як тільки розвиднилося, нещадна Джонсі веліла знову підняти штору.

Лист плюща все ще залишався на місці.

Джонсі довго лежала, дивлячись на нього. Потім покликала Сью, яка розігрівала для неї курячий бульйон на керогазі.

— Я була поганим дівчиськом, Сьюді, — сказала Джонсі. — Мабуть, цей останній лист залишився на гілці для того, щоб показати мені, яка я була бридка. Грішно бажати собі смерті. Тепер ти можеш дати мені трохи бульйону, а потім молока з портвейном ... Хоча ні: принеси мені спочатку дзеркальце, а потім обклади мене подушками, і я буду сидіти і дивитися, як ти куховариш.

Годиною пізніше вона сказала:

— Сьюді, сподіваюся коли-небудь написати фарбами Неаполітанську затоку.

Днем прийшов доктор, і Сью під якимось приводом вийшла за ним у передпокій.

— Шанси рівні, — сказав лікар, потискуючи худеньку, тремтячу руку Сью. — При гарному догляді ви отримаєте перемогу. А тепер я повинен відвідати ще одного

хворого, внизу. Його прізвище Берман. Здається, він художник. Теж запалення легенів. Він вже старий і дуже слабкий, а форма хвороби важка. Надії немає ніякої, але сьогодні його відправлять до лікарні, там йому буде спокійніше.

На другий день медик сказав Сью:

— Вона поза загрозою. Ви подужали. Отепер харчування і нагляд — і більше нічого не треба.

У те ж надвечір'я Сью підійшла до ліжка, де лежала Джонсі, що із задоволенням дов'язувала яскраво-синій, абсолютно непотрібний шарф, і обняла її однією рукою — разом з подушкою.

— Мені слід щось повідати тобі, білосніжна мишка, — розпочала вона. — Містер Берман відійшов в інший світ нині в шпиталі від запалення легенів. Він нездужав усього тільки два дні. Спозаранку позавчора швейцар натрапив бідного старого на долівці в його кімнаті. Він був без пам'яті. Черевики і увесь його одяг вимокли повністю і були зимні, як крига. Ніхто не міг збагнути, куди він виходив у таку жахливу ніч. Опісля знайшли ліхтар, який все ще горів, драбину, зрушену з місця, декілька кинутих кистей і палітру з солом'яною і зеленою фарбами. Поглянь у вікно, мила, на єдиний листок плюща. Тебе не вражало, що він не дрижить і не ворухиться від вітру? Так, мила, це і є шедевр Бермана — він написав його в ту ніч, коли злетів Останній лист плюща.

© Переклад Віктора Часника. 2022